

RĂZBOIUL COGNITIV – DINCOLO DE MANEVRE, DOMINAȚIE ȘI INFORMAȚII – O CONFRUNTARE PENTRU VIITORUL IMAGINAT

Colonel conf. univ. dr. Ciprian PRIPOAE-ȘERBĂNESCU

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București
10.55535/GMR.2023.4.16

Această lucrare teoretică explorează noul concept al războiului cognitiv în contextul unor forme persistente de confruntare de intensitate scăzută și al unui mediu din ce în ce mai bogat în tehnologii care oferă oportunități ridicate pentru operațiunile de influențare. Pe măsură ce hibriditatea conflictelor a devenit normalitate, capătă un interes deosebit investigarea relevanței conceptului de război cognitiv în modelarea amenințărilor de natură informațional-psihologică desfășurate de entități ostile. Analizând caracteristicile actuale ale războiului cognitiv, așa cum sunt prezentate de diverse surse, acest articol își propune să contribuie la dezvoltarea conceptuală a acestei noțiuni. Marea diversitate a definițiilor sugerează o dificultate în delimitarea clară a ceea ce este războiul cognitiv, astfel că autorul pledează pentru necesitatea unui prag între ceea ce este o simplă influență benignă și ceea ce reprezintă o amenințare/atac în domeniul cognitiv prin utilizarea unei abordări noi a securității cognitive. În consecință, vom sublinia ceea ce considerăm a fi limitele înțelegerii actuale a războiului cognitiv, așa cum este prezentată în lucrările publice curente, și vom face sugestii pentru un model mai rafinat al războiului cognitiv bazat pe teoria inferenței active. În concluzie, vom indica riscurile asociate cu utilizarea conceptului informație și necesitatea de a integra războiul și securitatea cognitivă într-o perspectivă de lungă durată, care să recunoască rolul transformărilor societale și culturale actuale.

Cuvinte-cheie: război cognitiv, inferență activă, război hibrid, sferă informațională, PSYOPS.

INTRODUCERE

Războiul cognitiv (Cognitive warfare/CW) a devenit un alt cuvânt la modă în domeniul larg al securității, definit, la modul general, ca o confruntare purtată în spațiul cognitiv pentru a obține o anumită formă de superioritate. Odată cu apariția sa, acest nou concept a adus în atenție și alte noțiuni corelate, precum vulnerabilitatea cognitivă, reziliența cognitivă sau securitatea cognitivă. Pentru o înțelegere adecvată a acestui nou termen din studiile de securitate este necesară o analiză atentă a contextului apariției sale.

Statele naționale și alianțele militare se regăsesc într-un mediu geopolitic caracterizat de o relație duală, contradictorie, între (inter)dependență și competiție strategică. Astfel, guvernele trebuie să opereze eficient pe un continuum al competiției într-o lume în care linia dintre pace și război este estompată și negociată continuu. Într-o stare de permanentă competiție desfășurată sub pragul conflictului armat, cu amenințări de tip hibrid ce tind să devină regula confruntărilor, autoritățile trebuie să devină conștiente de efectele psiho-sociale subtile și omniprezente ale acțiunilor informațional-psihologice¹ purtate de actorii ostili. Tot mai mulți experți și practicieni sunt preocupați de „*ideea creșterii hibridității între diferite mijloace și metode militare și nemilitare folosite de actorii politici pentru a-și atinge obiectivele fără a escalada la o confruntare armată deschisă*” (Fridman, Kabernik, Pearce, 2019, p. 2). În acest tip de confruntare, așa-numita dimensiune informațională este din ce în ce mai folosită pentru a influența diverse audiențe, interne sau străine, cu scopul promovării obiectivelor politice și militare.

Extinzând definiția mediului informațional, Allen Patrick și Dennis Gilbert au introdus noțiunea de sferă informațională, afirmând că „*spațiul cibernetic, cognitiv și informația sunt componente ale sferei informaționale mai cuprinzătoare*” (Allen, Gilbert Jr., 2009, p. 5). Această afirmație se bazează pe premisa că sfera informațională include relația dintre aceste trei componente, care „*definesc semnificația, contextul și valoarea sferei informaționale, nu cele trei componente luate izolat*” (Ib.). De menționat că, prin acest nou concept (sfera informațională),

¹ Așa cum sunt definite de V. Ryabchuk și V. Nichipor în „*Prognozirovaniye i Predvideniye v Sisteme Planirovaniya Operatsii i Obshchevoyskovogo Boya [Forecasting and Prediction in Operational Planning Systems and Combined Arms Combat]*”. Armeiskii Sbornik [Army Digest], nr. 10, octombrie 2012, p. 38.

decalajul dintre definiția clasică a operațiunilor informaționale (OI) și războiul cognitiv se reduce, pe măsură ce limitele doctrinare ale OI (desfășurate doar în perioadele de război, pentru a susține obiectivul cinetic pe câmpul de luptă) sunt extinse pentru a include și acțiuni pe timp de pace și destinate a sprijini obiective socio-politice.

Operațiunile informaționale au cinci capacități esențiale: operațiile psihologice (PSYOPS), războiul electronic (EW), operațiuni în rețea de calculatoare, inducerea în eroare și securitatea fizică. Într-o altă abordare, operațiunile informaționale sunt definite ca „o funcție de stat major de a analiza, planifica, evalua și integra activități de informare pentru a crea efectele dorite asupra voinței, înțelegerii și capacităților adversarilor, adversarilor potențiali și publicului în sprijinul obiectivelor misiunii”. (AJP 10.1, 2023, p. 15). Ca atare, unul dintre principiile cheie ale OI este abordarea centrată pe comportament, „o înțelegere cuprinzătoare și persistentă a audiențelor” (Ib., p. 7), audiențe definite drept „orice individ, grup sau entitate a cărei interpretare a evenimentelor și comportamentului ulterior poate afecta atingerea obiectivului final”. (Ib., p. 8). Punerea audiențelor în centrul activităților OI sugerează importanța și relevanța dimensiunii cognitive pentru operațiunile de influențare și pentru dimensiunea non-cinetică a războiului. După cum ușor putem observa, unele dintre aspectele psihologice ale audiențelor au fost deja luate în considerare de către domeniile IO/PSYOPS, în special prin centralitatea procesului de analiză a audienței (AAT). Acest lucru sugerează indirect o suprapunere între războiul cognitiv (CW) cu alte concepte legate de OI, în principal PSYOPS și războiul cibernetic, ridicând, astfel, întrebări cu privire la validitatea și utilitatea acestui nou concept – războiul cognitiv.

Relevanța și importanța războiului cognitiv derivă cel puțin din definițiile menționate mai sus, care subliniază limitarea doctrinară a IO, operațiuni care urmăresc atingerea obiectivelor doar pe durata războiului, pe câmpul de luptă și în sprijinul obiectivelor militare. Ca atare, este de interes să recunoaștem existența operațiunilor de influențare care sunt desfășurate de actori non-militari, pe timp de pace și la scara întregii societăți, având ca scop realizarea unor obiective politice sau chiar schimbări culturale pe termen lung.

O altă limitare care sugerează necesitatea unei abordări diferite a războiului cognitiv este determinată de faptul că o mare parte a cercetării din acest domeniu are la bază concepte și teorii ce provin din școala cognitiv-comportamentală, precum și datorită utilizării extensive a noțiunii de informație. Nu este clar însă dacă toate teoriile și abordările din psihologie, știință care fundamentează operațiunile de influențare, se regăsesc în modul cum este conceput în acest moment războiul

cognitiv. Iată de ce, scopul acestui studiu a fost de a contribui la dezvoltarea conceptuală a războiului cognitiv, în primul rând prin evidențierea limitărilor actuale ale multora dintre definițiile și interpretările curente, mai mult, de a propune o abordare extinsă, holistică a „cogniției”. Prin această nouă abordare, voi propune un mod original de definire a securității cognitive și a războiului cognitiv, prin utilizarea principiului energiei libere al lui Karl Friston, aplicat în domeniul neuroștiințelor și al studiului conștiinței, așa cum a fost proiectat de profesorul Mark Solms.

Ca atare, ca o nouă contribuție, voi susține utilizarea expresiei *securitate cognitivă* pentru a opera o delimitare între influența informațională benignă și atacurile cognitive ostile prin utilizarea noțiunii de inferență activă și a modelelor „cognitive” ale lumii, îmbunătățind astfel operaționalizarea noțiunii război cognitiv. Mai mult, folosind o abordare holistică a „cogniției” și a teoriei inferenței active, vom putea introduce și recunoaște toți factorii și influențele care ar putea submina securitatea cognitivă. În prima secțiune, voi apăra relevanța acestui nou concept (CW) și voi rezuma unele dintre definițiile sale. În a doua parte, voi sublinia limitările abordării informațional-cognitive și voi propune o nouă abordare privind gândirea, funcționarea mentală, securitatea cognitivă și războiul cognitiv. Concluziile mele vor sublinia necesitatea acceptării unui nou model al minții în conceptualizarea războiului cognitiv și necesitatea înțelegerii rolului transformărilor socio-culturale lente și subtile în crearea vulnerabilităților ce sunt exploatate în astfel de forme de confruntare.

CE ESTE RĂZBOIUL COGNITIV ȘI DE CE AVEM NEVOIE DE EL

Acțiunile folosite mai ales pentru efectele lor de natură psihologică au fost desfășurate încă de la începutul confruntărilor umane. Recunoscând că mintea umană a fost întotdeauna un spațiu de confruntare, persistă totuși un nivel semnificativ de dezacord cu privire la oportunitatea adoptării acestui nou concept, dacă ar aduce ceva cu adevărat nou, dacă ar putea marca progrese relevante în domeniul securității, indiferent de nivel (individ, grup/comunitate, societate) sau domeniu (economic, militar, cultural sau social). Ceea ce poate constitui o explicație plauzibilă pentru interesul actual din domeniul confruntării cognitive ar putea să fie recunoașterea unei mai mari expertize în domeniul operațiunilor informațional-psihologice conduse de Rusia, ca parte a confruntării hibride extinse. Bucurându-se de o mai mare libertate de acțiune și exprimare, neîngrădită de constrângeri doctrinare, etice sau juridice, experții ruși în operațiuni informațional-psihologice au demonstrat o expertiză în acțiuni de inducere în eroare (*maskirovka*), dezinformare,

propagandă, operațiuni desfășurate pe o perioadă lungă de timp, cu efecte incrementale. Combinând acțiunile cinetice cu cele informațional-psihologice, exploatând limita neclară dintre război și pace sau transformând trăsăturile de bază ale democrațiilor în vulnerabilități, Rusia a demonstrat o cunoaștere foarte intimă a psihicului uman și a dinamicii societăților vizate.

După cum indică sursele de tip deschis, CW poate fi situat la confluența dintre operațiunile de influențare și operațiunile informaționale clasice. Aceste două domenii fac parte din abordarea non-cinetică actuală a războiului, așa că este important să clarificăm natura influențării din mediul informațional. Diferită de constrângere (folosirea forței), influențarea este capacitatea de a schimba, de a modifica starea unei entități (individ sau colectivitate), asociată de obicei cu producerea de efecte prin mijloace imateriale. Această definiție ne conduce inevitabil către operațiunile informaționale și mediul informațional, în care dimensiunea cea mai relevantă este cea cognitivă. Ca atare, capacitatea de a influența poate fi redusă la capacitatea de a direcționa gândirea și comportamentul, de a induce efecte, în cazul nostru, asupra minții și comportamentului individului, folosind mijloace subtile, non-materiale. Unele opinii exprimă ideea că abordările actuale privind operațiunile de influențare sau specialitățile militare (ingineria socială, propagandă, operațiuni informaționale, PSYOPS, StratCom) sunt suficiente pentru a acoperi domeniul influențării. De asemenea, noul concept de război cognitiv și noul domeniu de operații (domeniul cognitiv) par redundante și inutile, creând mai multă confuzie pentru practicieni.

Cu toate acestea, consider că există suficiente motive care susțin în mod clar ideea că operațiunile de influențare care vizează modul în care oamenii gândesc, decid sau acționează tind să devină arma preferată pentru actori politici și factori militari de decizie. Voi indica, astfel, pe scurt unele dintre cele mai relevante aspecte care determină relevanța cercetării în acest nou domeniu.

Primul aspect care trebuie luat în considerare este referitor la nivelul de cunoștințe acumulate. Progresele realizate în diverse domenii și discipline, cum ar fi științele cognitive, neuroștiințele, neurobiologia, au creat premisele pentru o înțelegere mult mai exactă și mai bună a modului în care funcționează creierul, a modului în care se desfășoară procesele mentale. Cea mai atractivă aplicație a acestor cunoștințe este capacitatea de a prezice, de a anticipa răspunsul uman (în termeni de atitudini, emoții și comportamente) atunci când este expus unui anumit stimul și, prin urmare, seducția posibilității de a exploata în mod deliberat trăsături psihologice specifice care devin astfel „vulnerabilități” exploatate pentru a obține efectele dorite. Acest nivel ridicat de cunoștințe psihologice, combinate

cu suportul AI, au făcut facilă posibilitatea de a crea mesaje bine individualizate/personalizate, care, practic, pot fi adresate oricui are acces la un smartphone și la internet². Ca atare, de la deraierea unui proces riguros de luare a deciziilor până la crearea neîncrederii în guvern și în instituțiile sociale, mecanismele psihologice din spatele influențării au devenit accesibile, transparente.

A doua caracteristică se referă la evoluția internetului și a mass-mediei, care are serioase consecințe epistemice și ontologice. Pe de o parte, tehnologia digitală a făcut posibil ca procesele psihologice private, intime, să devină accesibile și deschise la interferențe. Datorită interacțiunilor intrinseci, bidirecționale și intime cu mediul virtual, este mai ușor acum ca niciodată să colectezi date relevante pentru profilarea psihologică. După cum sugerează Byung-Chul Han (2017), indivizii au devenit de bunăvoie co-participanți implicați în actul de auto-supraveghere. Mai mult, anticipata fuziune și interconectivitate³ dintre creierul uman și diverse dispozitive va genera mai multă capacitate de a colecta date și de a modifica reprezentarea realității, fie ea fizică sau socială.

Pe de altă parte, odată cu apariția mass-mediei, a internetului ori a tehnologiei informației (TIC), relația oamenilor cu realitatea a devenit mediată. Începând cu Jean Baudrillard (1994), teoria comunicării a preluat noțiunile postmoderniste de simulacru și simulare pentru a recunoaște o schimbare fundamentală în societatea umană, estomparea limitei dintre realitate și simularea acesteia, hiperrealitatea. Această estompare și tranziția asociată către medii de simulare au făcut posibile concepte și idei precum negocierea realității, deep-fake, lumi alternative, post-adevăr, eco-chambers, transformând astfel imaginarul, realitățile ficționale în spațiul favorit de desfășurare a influențării.

A treia trăsătură conectează problema minții cu domeniul securității. Astfel, seducția exercitată de cunoașterea minților umane conectate prin internet cu tot mai multă tehnologie digitală va fi din ce în ce mai mult exploatată de entitățile revizioniste (guvernamentale sau nu) care vor încerca să submineze actualul statu-quo al sistemului de relații internaționale. Profitând de interconectarea tehnologiei informației și de caracteristicile acțiunilor informaționale ostile (ieftine, rapide, negabile, eficiente), folosind (noile) mass-media, actorii ostili pot reuși să cristalizeze convingeri negative și actualiza resentimente, care vor pune în pericol

² Probabil, cel mai mediatizat caz de folosire a profilării psihologice a fost cazul Cambridge Analytica.

³ Proces asociat cu transhumanismul. Întrepătrunderea dintre corpul uman și senzori sau procesoare va afecta, probabil, identitatea indivizilor și capacitatea acestora de a mai face o distincție clară între informațiile care provin de la analizatorii biologici și senzorii tehnologici.

actul de guvernare și pot ridica dificultăți în mobilizarea cetățenilor pentru a răspunde unui viitor atac.

Rezumând argumentele menționate mai sus, avansăm ipoteza că fenomenul influențării în domeniul cognitiv se va extinde, va deveni din ce în ce mai opac și mai accesibil multor entități, dar și mai eficient, creând provocări majore guvernelor naționale de a-și conduce efectiv societățile. Dacă războiul hibrid va deveni forma standard a confruntărilor viitoare, iar aspectele informațional-psihologice ale acestuia vor domina spectrul amenințărilor, atunci studiul războiului cognitiv ca formă de influențare psihologică mediată info-tehnologic devine o necesitate vitală pentru a răspunde la viitoarele amenințări de securitate.

Având în vedere spectrul larg de manifestare al conflictelor actuale și interconectarea și interdependența nivelurilor social, politic, cultural, diplomatic și militar, avem imaginea războiului cognitiv ca o armă extrem de puternică, versatilă, care poate fi folosită permanent și independent, fără a avea în vedere posibilitatea sa contribuție/sprijin la atingerea unor obiective pur militare. Ținând cont de toate aceste detalii, considerăm că lupta pentru influențarea minții umane va deveni o trăsătură permanentă și proeminentă a viitoarei societăți umane, pe timp de pace și război, care necesită o atenție deosebită.

În cele ce urmează voi introduce cele mai relevante și utilizate definiții și interpretări ale CW, așa cum acestea reies din accesul la sursele deschise accesate și voi face o scurtă analiză a acestora.

La nivelul alianței NATO, prin ACT/Direcția Dezvoltare Concepte (<https://www.act.nato.int>) se dezvoltă, în prezent, conceptul privind războiul cognitiv. Acest concept face parte din procesul mai larg de implementare a NWCC (NATO Warfighting Capstone Concept), conceptul de război cognitiv fiind unul dintre rezultatele așteptate în cadrul Inițiativei de Superioritate Cognitivă WDI.

Prima întâlnire științifică a NATO despre războiul cognitiv a avut loc în 2021, la inițiativa Centrului de inovare al ACT. Obiectivul declarat a fost de a câștiga inițiativa în acest domeniu prin „*stabilirea unei înțelegeri mai bune, împărtășite, a dimensiunii cognitive*” (Masakowski, Blatny, 2023, p. 30). În rezumatul Simpozionului Cognitiv, se afirmă că „*războiul cognitiv se realizează prin integrarea capacităților cibernetice, informaționale, psihologice și de inginerie socială. Exploatând tehnologia informației, adversarul caută să creeze confuzie, reprezentări false și incertitudine folosind un flux mare de informații sau prin dezinformare*”. (Cognitive warfare, 2022, p. 21).

Războiul cognitiv este un termen folosit încă din anii 1990, etichetând, în timp, diverse aspecte. În Statele Unite, noțiunea a fost folosită încă din 2017, pentru

a descrie metodele folosite pentru „*manipularea mecanismelor de cunoaștere a unui inamic sau a cetățenilor săi pentru a-l slăbi, penetra, influența sau chiar subjuga ori distruge*”. (Underwood, 2017). CW reprezintă convergența operațiunilor psihologice (PSYOPS), a operațiunilor informaționale (INFO OPS) și a operațiunilor cibernetice cu avansul rețelelor AI/ML care servesc ca un facilitator pentru modelarea agendei strategice a adversarului, în exploatarea vulnerabilităților umane și influențarea înțelegerii umane a evenimentelor (Masakowski, Blatny, p. 72). Războiul cognitiv urmărește obiectivul de a submina încrederea (încrederea publicului în procesele electorale, încrederea în instituții, aliați și politicieni), prin urmare, individul devine arma, în timp ce scopul nu este să atace ceea ce gândesc indivizii, ci, mai degrabă, modul în care aceștia gândesc (Cognitive warfare, ib., p. 12). Războiul cognitiv degradează capacitatea de a cunoaște sau de a produce înțelegere și cunoaștere (Cognitive warfare, 2020, p. 6). Războiul cognitiv este un război al ideologiilor, care se străduiește să erodeze încrederea care stă la baza fiecărei societăți (ib., p. 7). „*Războiul cognitiv este cea mai avansată formă de manipulare până în prezent, permițând influențarea unui individ sau a unui grup de indivizi, a comportamentului lor, cu scopul de a obține un avantaj tactic sau strategic*” (NATO Innovation Hub, 2021, p. 3).

Războiul cognitiv este înțeles și ca o abordare multidisciplinară care combină științele sociale și tehnologiile inovatoare pentru a modifica direct mecanismele de înțelegere și de luare a deciziilor pentru a destabiliza sau paraliza un adversar (Pappalardo, 2022). Acest tip de război își propune să influențeze euristica creierului uman pentru a câștiga „*războiul înainte de război*” (Takagi, 2022). „*Războiul cognitiv este <militarizarea> opiniei publice de către o entitate externă, în scopul influențării politicii publice și/sau guvernamentale sau în scopul destabilizării acțiunilor și/sau instituțiilor guvernamentale*” (Bernal et al., 2020, p. 10). Dahl a descris CW ca o strategie care are un impact asupra buclei Observație-Orientare-Decizie-Acțiune (OODA) în ceea ce privește scăderea vitezei, scăderea acurateții sau ambele (Dahl, 1996). Pentru alții, războiul cognitiv este o strategie care se concentrează pe modificarea modului în care gândește o populație țintă și a modului în care acționează (Backes, Swab, 2019).

„*Adversarii actuali și potențiali folosesc războiul cognitiv pentru a influența comportamentele și convingerile indivizilor, grupurilor și populațiilor pentru a fractura societățile occidentale. Războiul cognitiv folosește hiper-conectivitatea, omniprezența datelor, războiul psihologic și științele cognitive pentru a afecta ceea ce și modul în care oamenii gândesc și acționează*”. (NATO Booklet, 2023, p. 26).

„Războiul cognitiv este, prin urmare, o formă neconvențională de război care folosește instrumente cibernetice pentru a modifica inamicului procesele cognitive, exploatează prejudecățile mentale sau gândirea reflexivă și provoacă distorsiuni ale gândirii, influențează luarea deciziilor și împiedică acțiunea, cu efecte negative, atât la nivel individual, cât și la nivel colectiv”. (Le Guyader, 2022, pp. 3; 1-5). „CW reprezintă convergența unei game largi de tehnologii avansate împreună cu factori și sisteme umane, cum ar fi inteligența artificială (AI), învățarea automată (ML), tehnologiile informaționale și comunicațiile (TIC), neuroștiințele, biotehnologia și îmbunătățirea umană, care sunt în mod deliberat folosite de adversarii NATO în spațiul de luptă al secolului 21”. (Masakowski et al., p. 1).

Câteva concluzii pot fi trase după această multitudine de definiții. Unii autori se concentrează asupra pericolelor pentru procesul decizional din contextul imediat al câmpului de luptă, în timp ce alții extind influența malignă dincolo de zona operațională, pentru a pune în pericol însăși posibilitatea de a guverna pe timp de pace. Unele definiții sunt centrate în jurul funcțiilor cognitive și al limitărilor lor intrinseci, în timp ce altele se concentrează pe avantajele contextuale obținute din perturbarea procesului cognitiv la nivel individual sau chiar la nivel societal. Unele interpretări par să sugereze că numai adversarii folosesc CW, ca armă ofensivă, în timp ce altele sugerează și utilizare din postură defensivă. Un aspect interesant este că unele definiții se concentrează exclusiv pe nivel cognitiv, în timp ce altele, mai ambițioase, sugerează o influență care afectează percepția generală a vieții, a lumii sau chiar a identității personale.

Explicit sau nu, din majoritatea definițiilor și interpretărilor analizate, obiectul referent al securității care este amenințat de CW, dincolo de nivelul imediat al cogniției, se regăsește fiabilitatea condițiilor psiho-sociale și culturale care fac posibilă funcționarea societății umane. În plus, din definițiile actuale reiese că amenințările se materializează prin intermediul unor forme comunicaționale opace de influențare, desfășurate mai ales din afara granițelor statului.

UN NOU MODEL DE A GÂNDI DESPRE RĂZBOIUL COGNITIV

În această secțiune, voi sugera o nouă definiție pentru războiului cognitiv și un nou model de a gândi despre „cogniție” și războiul cognitiv folosind o nouă abordare a securității cognitive. Vom sublinia ceea ce considerăm a fi limitele înțelegerii actuale a CW, limite induse de noțiunile de informație și cogniție.

Cel mai surprinzător aspect al folosirii noțiunii de informație este că, indirect, transformă indivizii într-un alt tip de tehnologie care procesează informația,

într-o societatea umană recent botezată ca societatea informațională care se află în era informațională. Mai jos, voi rezuma unele dintre cele mai evidente riscuri asociate cu utilizarea noțiunii de informație.

a) Încurajează în mod implicit abordarea materialist/fizicistă centrată pe creier și, în plus, echivalența dintre computer și creier. Datorită acestei analogii, noțiunea de informație și-a câștigat relevanța, deoarece se consideră că cel care procesează datele este creierul, trecând cu vederea că datele și informațiile sunt doar codificările unor parametri ai mediului real, mediu a cărui existență este vitală pentru satisfacerea nevoilor unei ființe umane vii. Modul în care oamenii își codifică experiența cu mediul înconjurător nu este un proces matematic, logaritmic, ci un proces foarte subiectiv, adesea neverbalizabil.

b) Experții în informații pretind că descriu și modelează în mod adecvat funcțiile minții și conștiința în termeni informaționali folosind statistica sau formule matematice, ignorând faptul că trăsăturile (Solms, 2021) fundamentale ale minții, subiectivitatea, conștiința, intenționalitatea, depășesc orice formulă matematică sau abordare pozitivistă.

c) Informația stă la baza abordării cibernetice a fenomenului comunicării. Inadecvarea însă a acestui model informațional, matematic de comunicare, și migrarea către o abordare psihologică este clar vizibilă în cerințele solicitate de jurnalul (Bolt, Haiden, 2019, p. 43) Centrului de Excelență în Comunicare Strategică de la Riga, acolo unde se sugerează ca noțiunea de comunicare să fie asociată cu producția și schimbul sensului, și nu ca transmitere de mesaje.

d) Induce ideea eronată a existenței unei înțelegeri și cunoașteri neutre și obiective, când, de fapt, cunoașterea este marcată de o perspectivă inerent subiectivă și contextualizată istoric, cultural și uneori ideologic.

e) Informația este utilizată (și i se acordă încredere) în principal printr-un proces subiectiv de evaluare a credibilității sursei, nu prin conținutul în sine.

f) Folosind analogia creierului, care prelucrează/calculează informația, paradigma cognitivă tinde să izoleze indivizii de mediul în care îi conține. Indivizii sunt detașați în mod artificial și eronat de contextul lor cultural și istoric, de-contextualizând astfel „cogniția”, care devine suficientă sieși.

g) Păstrează accentul pe tehnologie, deci pe dimensiunea fizică a războiului informațional, ignorând astfel abordarea mult mai rafinată psihologic a adversarilor.

Analizând definițiile noțiunii „cogniție”, în Dicționarul de Psihologie Oxford regăsim următoarea abordare: „activități mentale implicate în dobândirea și procesarea informațiilor” (Collman, 2015, p. 143). Astfel, asociată cu procesarea

informațiilor, cogniția ia diverse forme, cum ar fi atenția, percepția, memoria, gândirea sau luarea deciziilor. Dicționarul *Merriam-Webster* definește noțiunea de cognitiv ca „*ceea ce se referă la, a fi sau implică o activitate intelectuală conștientă (cum ar fi gândirea, raționamentul sau amintirea)*” (<https://www.merriam-webster.com/dictionary/cognitive>). Cognitiv este un adjectiv legat de procesul de cunoaștere prin care „*cunoașterea și înțelegerea sunt dezvoltate în minte*” (https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/cognition). Folosind analogia computerului, cogniția se referă la achiziția și evaluarea informațiilor, în plus la generarea sau consumul de cunoaștere. La nivel individual, este prezentată ca abilitatea de a înțelege cu acuratețe mediul și de a lua decizii optime, adaptabile, în timp ce, la nivel societal, cunoașterea este considerată ca un facilitator al cooperării și al progresului social. Din aceste definiții, devine evident că procesul cognitiv este intrinsec legat de informație și procesarea informațiilor, inducând percepția unui proces care poate fi modelat cu acuratețe folosind modele/teorii din teoria informației.

În acest context teoretic clar, sigur, obiectiv, populat cu noțiuni cibernetice, o întrebare simplă are potențialul de a provoca un colaps conceptual: Cum poate un simplu șir de simboluri alfa-numerice să devină o amenințare cognitivă?

Majoritatea adeptilor abordării informațional-cognitive asupra războiului cognitiv și ai minții, în general, consideră că ceea ce este amenințat este „*integritatea*” proceselor subiacente (atenție, memorie, raționament, percepție), calitatea înțelegerii și a cunoașterii obținute, poziție care evidențiază, din nou, poziția normativă implicită, ca și cum cunoașterea ar putea urma o traiectorie perfectă, fără erori. Suporterii paradigmei informațional-cognitive folosesc adesea două concepte/teorii pentru a explica „*erorile*” care apar în creierul asimilat unui computer, biasurile cognitive și disonanța cognitivă. Pornind chiar de la limitările, criticile și revizuirile propuse pentru aceste două teorii, se deschide o oportunitate în calea abordării noastre a războiului cognitiv.

Astfel, în cazul teoriei disonanței, recenziile (Vaidis, Bran, 2019, p. 1189), revizuirile și criticile arată că efectele de disonanță nu sunt rezultatul inconsecvenței cognitive, indicând un rol explicativ mult mai important al sinelui (rolul afirmării/stimei de sine) (Aronson, 1992, pp. 303-311), al sentimentelor și aprecierii consecințelor viitoare (Scher, Cooper, 1989, p. 899) și al integrității morale (Steele, Spencer, Lynch, 1993, p. 885). În mod similar, prejudecățile cognitive sunt puternic criticate, deoarece nu ar trebui considerate erori, ele având, de fapt, un rol adaptativ (Gigerenzer, Hoffrage, 1995, p. 684). Mai mult, modelul biasurilor cognitive

este susținut de teoria procesării duale, o teorie care evidențiază rolul esențial al afectelor și al nivelurilor inconștiente ale minții, aspect menționat explicit în definirea (Noon, 2018, pp. 198-209) biasului implicit.

Este evident că, atunci când încercăm să răspundem la întrebarea cum șiruri de date, informații pot să devină o amenințare, este obligatoriu să recunoaștem poziția activă, interpretativă a minții, relația complexă dintre cogniție și alte procese mentale superioare, precum și caracterul instrumental al cogniției. După cum vom arăta, chiar aspectele care, în abordarea „*ortodoxă*” a cogniției, reprezintă o amenințare ce perturbă, corupe „*integritatea*” procesului cognitiv, în modelul nostru reprezintă chiar cheia unei înțelegeri autentice a „*cogniției*” și, mai mult, a războiului cognitiv. Mai mult, vom sublinia rolul fundamental al identității de sine și al conștiinței drept concepte esențiale pentru un model adecvat al minții.

Corelată noțiunii de război cognitiv este securitatea cognitivă, o noțiune la fel de ambiguă, care a fost analizată de experți din diverse domenii, de la războiul informațional la comunicare și securitate. Insecuritatea cognitivă a fost interpretată în multe moduri, de la un pericol pentru procesul de luare a deciziilor militare (alterarea buclei OODA) până la un simptom omniprezent din societatea actuală.

Abordată din perspectiva studiilor de securitate, securitatea cognitivă ar putea fi considerată unul dintre cazurile de evoluție propuse de școlile de gândire neconvenționale, precum Școala de la Copenhaga, teoria critică sau a securității umane, către dimensiunile psiho-sociale ale securității. Astfel, securitatea cognitivă marchează o îndepărtare clară de la paradigma violenței fizice, structurate, către violența psihologică.

Securitatea este un termen ambiguu și, în mod generic, înseamnă a fi ferit de ceva care ar putea dăuna, de ceva (material sau nu) etichetat ca o amenințare. Prin urmare, modul în care „*ceva*” primește eticheta de „*amenințare*” și modul în care sunt anticipate aceste amenințări este esențial pentru o bună explicație a securității cognitive, deschizând dezbateră și asupra cine ar putea fi responsabil pentru etichetarea unei amenințări în domeniul cognitiv, în plus, care sunt resursele pentru a face față unor astfel de amenințări.

Cu această problematizare, introducem propria noastră perspectivă asupra a ceea ce ar trebui să fie considerat „*cogniție*” și la ce ar trebui să se refere securitatea cognitivă. Vom indica ceea ce ar putea reprezenta pragul dintre influența malignă și cea benignă pentru o mai bună înțelegere a războiului cognitiv.

Abordarea noastră începe cu recunoașterea limitărilor intrinseci ale paradigmei cognitive standard, și anume caracterul reduționist al acesteia. Izolând așa-numitele

funcții „cognitive” (atenție, memorie, raționament, percepție) de alte procese ale minții, abordarea cognitivă ignoră procesele subiacente proeminente, în mare parte inconștiente, mult mai semnificative decât „gândirea”, cum ar fi crearea experienței de continuitate a sinelui, menținerea stabilității identității⁴ sau căutarea sensului existenței. Acestea sunt procese psihice globale care încapsulează și subordonează cunoașterea. Mai mult, abordarea cognitivă ignoră rolul instrumental al cogniției. A înțelege sau a cunoaște nu sunt scopuri în sine, ci joacă un rol adaptativ pentru oamenii reali, în contexte naturale. Depărtându-ne de această perspectivă restrânsă, interpretarea noastră asupra „cogniției” și asupra securității cognitive este modelată de o abordare complexă, holistică, una care acordă un rol explicativ fundamental conștiinței, ca fenomen integrator, supraordonat. În timp ce recunoaștem rolul percepției în crearea unui model al lumii reale, trebuie să acceptăm și rolul fundamental (Damasio, 2006) al corpului în crearea acestui model al lumii exterioare și în generarea fenomenului conștiinței. Dacă vrem să înțelegem cum gândesc oamenii, așa cum sugerează una dintre definițiile războiului cognitiv, emitem ipoteza că ar trebui să căutăm procese mentale mai profunde care modelează gândirea.

Următorul pas evident este introducerea rolului emoțiilor, nu doar ca o condiție necesară pentru desfășurarea gândirii, ci ca însăși esență a conștiinței (Solms, 2021). În timp ce, în literatura ortodoxă, emoțiile sau afectele au un rol parazitar pentru „cogniție”, interpretate ca amenințări la adresa integrității acesteia, considerăm că procesul rațional-cognitiv este infuzat de afect, determinând „aspectele calitative ale conștiinței” (Solms, Friston, 2018, p. 3) și, implicit, ale gândirii. Referitor la conștiința însăși, afectul ar putea fi definit ca mijlocul prin care organismele își înregistrează propriile stări (Damasio, 2010). După cum au demonstrat neuroștiințele, fără proiecțiile subcorticale care vin din trunchiul cerebral, neocortexul, sediul cunoașterii, s-ar opri (Solms, 2013, pp. 5-19).

Cu această nouă perspectivă asupra cogniției, putem dezvolta un model mai rafinat a ceea ce ar putea constitui o amenințare pentru aceasta. Prin urmare, ne propunem să înlocuim cogniția, ca obiect referent al securității, cu conștiința, care reunește atât aspectele afective, cât și pe cele raționale, cognitive ale minții. Procedând astfel, intenționez să contribui și la clarificarea relevanței noțiunii de conștientizare, descrisă drept panaceul în limitarea fenomenului dezinformării, sugerând că a conștientiza înseamnă mai mult decât a cunoaște ceva, ci presupune mai degrabă o stare mentală anticipativă și predictivă asupra consecințelor.

⁴ Relevanța acestui proces este subliniată indirect de expresia lui Anthony Goden, cea a „securității ontologice”; vezi Anthony Giddens (2016). „Modernity and self-identity”. *Social Theory Re-Wired*. Routledge, 512-521.

Conștiința este cel mai complex fenomen din Univers, obiect de studiu pentru neurologi, psihiatri și fizicieni. Unele teorii ale acesteia sugerează că au rezolvat „problema grea a conștiinței” (Chalmers, 2017, pp. 32-42), așa cum a fost ea definită de David Chalmers, cele mai importante fiind teoriile globale ale spațiului de lucru (GWT) (Baars, 2005, pp. 45-53) sau teoria integrată a informațiilor (IIT) (Tononi, 2012, pp. 56-90). Cu toate acestea, ultimele și cele mai promițătoare teorii care susțin cel mai bine scopul acestei lucrări sunt teoria inferenței active a lui Karl Friston (Parr, Pezzulo, Friston, 2022) și abordarea lui Mark Solms (2021) asupra sursei conștiinței. Aceste două teorii combinate au, în opinia mea, cel mai mare potențial explicativ pentru ce sunt stările mentale și care este funcția conștiinței. În cele ce urmează, voi prezenta relevanța acestor teorii pentru securitatea cognitivă și, implicit, pentru dezvoltarea conceptuală a sintagmei război cognitiv.

Orice individ trebuie să supraviețuiască și să se adapteze mediului în care trăiește, un mediu care, în zilele noastre, este din ce în ce mai complex și mai imprevizibil. Pentru a putea face acest lucru, indivizii trebuie să genereze modele predictive ale mediului, desfășurând acțiuni voluntare, care sunt ghidate de o valoare așteptată/anticipată sau, așa cum este cunoscut în statistică, de procesul bayesian de inferență activă (Friston et al., 2023, pp. 1-29), care creează condițiile pentru homeostază și supraviețuire, cele mai primare nevoi umane. Inferența activă este „procesul necesar desfășurat de orice sistem ergodic, inclusiv oameni, pentru a minimiza energia liberă și a evita stările neașteptate”. (Solms, Friston, 2018, p. 5) Principiul minimizării energiei libere constă în a reduce decalajul dintre așteptări și influxurile senzoriale (Friston, Kilner, Harrison, 2006, p. 5). Ca atare, regula fundamentală pentru „cogniția” umană este de a minimiza eroarea predicțiilor, incongruența dintre așteptările generate de modelele interne ale mediului și lumea reală. Orice individ supraviețuiește în mediul său atunci când reduce eroarea predicțiilor, „fie prin schimbarea modelelor interne ale lumii, fie prin acțiune asupra mediului însuși”. (Solms, 2021, p. 207).

Această teorie indică faptul că creierul/mintea au un rol activ în construcția realității, explicând astfel caracterul subiectiv din percepției realității. Inferența activă ar putea fi, în acest fel, considerată suportul explicativ de natură neuroștiințifică pentru unele teorii umaniste, precum fenomenologia, interacționismul simbolic și constructivismul, modele care susțin ideea că indivizii nu sunt pasivi în interacțiunea lor cu lumea, ci contribuie în mod activ la generarea imaginii mediului. Mai mult, această teorie a inferenței active explică atitudinea hermeneutică, interpretativă, a indivizilor aflați în situații comunicaționale.

Încercând să preciză ceea ce dezvăluie senzațiile, creierul face în mod continuu două operații: actualizează/ajustează convingerile interne și generează inferențe și ipoteze asupra mediului. Aceste ipoteze sunt fantasme mentale care explică cel mai bine fluxul senzorial, aspect care indică, încă o dată, limitarea abordării „cognitiviste”, raționaliste.

În cadrul teoriei inferenței active, precizia este un concept esențial. Precizia este determinantul cheie al minimizării energiei libere și al activării erorilor de predicție, acesta fiind modul în care creierul își reprezintă gradul de încredere într-o anumită sursă de fluxuri senzoriale (Ib., p. 201). O precizie mai mare înseamnă minimizarea surprizei, reducând, astfel, incertitudinea. Potrivit lui Solms, precizia poate fi, de asemenea, modulată sau optimizată prin învățarea din experiențele avute (Ib., p. 200), în special prin actualizarea continuă a propriului model mental intern cu rol generativ.

Optimizarea preciziei este „modul în care semnalele de eroare multiple care converg către PAG sunt prioritizate în primul rând, aduse în prim-planul conștientizării afective, ceea ce conduce la o serie de alegeri de desfășurare într-un context anticipat, ghidate de precizia așteptată.” (Ib., p. 203). Subliniind, din nou, rolul esențial al emoțiilor, PAG⁵ este descrisă ca „bloc sinencefalic” (Merker, 2007, pp. 63-134), în care percepția acțiunii și afectul se unesc, unde se fac alegerile cu privire la ce să facă în continuare.

După cum au teoretizat Solms și Friston, „precizia are două varietăți, interoceptive (conștiința afectivă) și exteroceptive (conștiința perceptivă), care sunt în mod normal conceptualizate ca selecție a scopului (sau motivație) și atenție”. (Solms, Friston, 2018, p. 12). Aceasta explică de ce conștiința în sine nu este altceva decât optimizarea preciziei în ceea ce privește energia liberă (Ib., p. 9). Acest proces de optimizare se traduce prin tendința permanentă de a prezice viitorul, iar acest lucru induce inevitabil sentimentul de incertitudine.

Revenind la definiția CW și la substituția sugerată, de a înlocui cogniția cu conștiința ca referent al atacurilor informațional-psihologice, avansăm următoarea definiție a războiului cognitiv. Războiul cognitiv se referă la toate formele de influențare care sunt intenționat concepute și operaționalizate pentru a modifica mecanismul mental de optimizare a preciziei, așa cum a fost definit în teoria inferenței active. Aceasta presupune că, prin intermediul războiului cognitiv, inițiatorii urmăresc să mărească amplitudinea erorilor predicției, astfel încât

să maximizeze energia liberă, proces care are impact asupra sinelui. Acest proces se exprimă prin incapacitarea indivizilor de a mai învăța din experiențele trăite, de a-și actualiza modelul mental generativ intern. Ca atare, indivizii nu mai sunt capabili să facă predicții adaptative ale mediului, cele mai bune presupuneri despre mediu fiind imprecise, inadecvate, dezadaptative. În absența preciziei, ne aflăm pe tărâmul gândirii nereflectate, al acțiunilor automate, repetitive. În plus, elementele experienței trăite rămân neelaborate, neintegrate și utilizate în mecanismul defensiv de tip proiectiv⁶ către mediul social.

Incapabili să deducă în mod adecvat stările viitoare ale mediului, indivizii devin prizonierii unui trecut perpetuu, care nu-și găsește continuarea în viitor, ridicând sentimentul de incertitudine (față de mediu) și incompetență în înțelegerea mediului (față de sine). Această abordare a minții are mai multe implicații pentru conceptualizarea războiului cognitiv. În primul rând, sugerează în mod clar nevoia de a abandona prejudecata cognitivă (Solms, 2021, p. 213), credința profund înrădăcinată că neo-cortexul, cunoașterea, raționalitatea ar trebui să fie elementele determinante în explicarea conștiinței și a funcționării mentale umane. În al doilea rând, subliniază cu claritate rolul esențial al afectelor, convingerilor anterioare și al memoriei de lungă durată în percepția realității, dar și rolul fantasmei mentale. Mai aproape de limbajul uzual, imaginarul are un rol la fel de important ca și gândirea rațională.

Revenind la întrebarea cum am putea să definim securitatea cognitivă, vom păstra aceeași abordare centrată pe rolul esențial al mediului subiectiv, intern, în detrimentul aspectelor de natură fizică, externe. Ca atare, sugerăm folosirea noțiunii „se-curitas”, care denotă „o stare mentală de calm care trebuie distinsă de *salus*, care reprezintă siguranța față de vătămarea fizică” (Hamilton, 2013, p. 51), interpretare care rezonază cu noțiunea greacă de *ataraxia* și, în mod clar, sugerează aspectul psihologic al securității. Conform acestor interpretări, *securitas* se obține prin auto-observare, auto-reflecție. Prin autocunoaștere, individul obține o formă de liniște în fața pericolelor imprevizibile, câștigând rezistență și toleranță la frustrare. „Pentru a se asigura pe sine, trebuie să aibă grijă de sine” (Ib., p. 54), adică orientarea atenției spre interior, conștientizarea modelului nostru intern al lumii, a modului/preciziei în care acestea anticipează viitoarele stări ale mediului.

⁵ PAG – Formațiunea periaqueductală gri, împreună cu colliculii superiori și regiunea locomotorie mezencefală, sunt formațiuni sub-corticale (care nu aparțin neocortexului) care se află în centrul procesului decizional.

⁶ Mecanism defensiv de atribuire a propriilor stări mentale (afecte, convingeri, idei) altcuiva/celuilalt, pentru a se proteja de conflicte interne, anxietate ori alte stări interne neplăcute. Blackman, J. *101 Defenses: How the Mind Shields Itself*. Taylor&Francis, SUA-Marea Britanie, 2004, p. 53.

Revenind la provocarea modului în care „ceva” este etichetat drept „amenințare”, a felului în care aceste amenințări sunt anticipate, devine evident că indivizii ar trebui să observe în permanență care este precizia predicțiilor sale bazate folosind modelul mental generativ intern al lumii/mediului. Așadar, propunem translația de la întrebarea „cum o informație devine o amenințare” la „cum îmi schimbă mintea această informație”.

După cum a devenit probabil evident, cea mai responsabilă entitate pentru securitatea sa mentală este individul însuși, iar resursele implicate sunt auto-reflecția sau gândirea critică. Deși individul are un acces privilegiat la propria sa minte, și autoritățile trebuie să participe la acest efort de securizare prin educarea oamenilor către mai multă reflexivitate. Acest proces educațional ambițios poate fi însă contrabalansat de efectele psiho-sociale și culturale ale unor forțe și tendințe tehnologice și socio-economice insidioase, difuze, care încurajează narcisismul și descurajează gândirea elaborată, complexă, autocunoașterea sau toleranța la frustrare, în plus tind să de-subiectivizeze indivizii⁷.

CONCLUZII

În mediul geopolitic contestat actual, hibriditatea confruntării a transformat acțiunile informațional-psihologice într-o armă predilectă. Puterea tot mai mare de a influența psihicul uman datorită largii accesibilități și a unei mari susceptibilități față de o diversitate de mesaje face din războiul cognitiv și securitatea cognitivă o prioritate a statului național. Afirmând necesitatea acestui nou domeniu, am analizat în această lucrare evoluția noului concept „război cognitiv”, propunând o nouă abordare a acestuia, pornind chiar de la limitările induse de utilizarea noțiunii „informație” și a paradigmei cognitive. Am indicat că aceste noțiuni încurajează implicit analogia creier-calculator, care tinde să izoleze individul de contextul său cultural și istoric și induce reprezentarea existenței unei cunoașteri clare, sigure și obiective. Întrucât cogniția este doar o fracțiune a activității mentale, subordonată altor procese psihologice superioare, toate definițiile centrate în jurul acestui termen sunt cel puțin parțiale, dacă nu chiar înșelătoare. Discursul teoretic despre războiul cognitiv bazat pe noțiuni precum informație, cogniție, deși riguros din punct de vedere științific, nu poate surprinde principalele trăsături ale minții, precum intenționalitatea, subiectivitatea, liberul arbitru. Așadar, ieșirea de sub fascinația exercitată de abordarea cognitivă este esențială pentru a ajunge

din urmă complexitatea și rafinamentul abordărilor adversarilor care se află în spatele eficienței dovedite în confruntarea informațional-psihologică.

Îndepărtându-ne de viziunea cognitivă clasică, am folosit teoria inferenței active a lui Frinston și teoria conștiinței a lui Solms pentru a dezvolta o înțelegere mai nuanțată și mai complexă a minții și a războiului cognitiv. Urmărind integrarea tuturor fenomenelor și proceselor mentale, nu doar a cogniției, am introdus teoria inferenței active așa cum este aplicată în studiul minții, așezând conștiința ca referent al securității. Subliniind rolul subordonat al cogniției față de alte procese mentale superioare (homeostazia, păstrarea stabilității identității, generarea sensului), am avansat un model mai rafinat pentru ceea ce ar trebui să fie securitatea minții. Dacă regula fundamentală pentru supraviețuirea oricărui individ este de a minimiza eroarea predicțiilor, incongruența dintre așteptările care rezultă din modelele interne ale mediului și lumea reală, atunci războiul cognitiv trebuie definit în raport cu acest proces inferențial. Ca atare, ca o interpretare nouă, războiul cognitiv se referă la toate formele de influențare care sunt concepute intenționat pentru a modifica mecanismul de optimizare a preciziei. Aceasta presupune că, prin intermediul războiului cognitiv, inițiatorii urmăresc să amplifice amplitudinea erorilor predicțiilor astfel încât să maximizeze energia liberă, o schimbare care influențează sinele. Acest lucru se realizează prin împiedicarea indivizilor de a învăța din experiență, adică de a-și actualiza modelul mental generativ. Indivizii devin incapabili să facă predicții adaptative, cele mai bune presupuneri despre mediu sunt imprecise, inadecvate.

Modelul nostru accentuează necesitatea unei schimbări semnificative a perspectivei teoretice, de la una în care indivizii recepționează în mod pasiv stimulii externi la o viziune care presupune faptul că indivizii devin co-participanți prin procesul de inferență, generând în mod activ ipoteze și predicții bazate pe afecte și fantasme mentale. Utilitatea acestui nou model rezidă în potențialul său de a indica și explica în mod adecvat mecanismul subiacent, fundamental din spatele oricărei forme de influențare.

Securitatea cognitivă trebuie să treacă de la strategiile bazate pe afirmarea adevărului la un proces educațional, care are drept finalitate dezvoltarea autorefecției și a autocunoașterii pentru a înțelege modelul nostru intern al lumii, credințele, emoțiile și fantasmele noastre. Dacă, prin război cognitiv, indivizii sunt incapacitați să-și revizuiască predicțiile și să-și actualizeze/ajusteze modelul mediului/lumii în care trăiește, evoluția securității cognitive ar trebui să treacă de la ceea ce știu oamenii la felul în care oamenii interoghează ceea ce știu și cum

⁷ Pentru detalii, vezi Bollas, C. (2018). *Meaning and melancholia: Life in the age of bewilderment*. Routledge.

generează proiecții predictive ale viitorului. Construirea rezilienței psihologice ar trebui să urmărească dezvoltarea capacității de a tolera incertitudinea, frustrarea și contradicțiile.

Deși susținem inițiativa pentru dezvoltarea acestui nou domeniu al războiului cognitiv, acest efort poate fi expus unor critici. Prin „militarizarea” domeniului, așa cum sugerează și titlul acestei lucrări și asociindu-l unei entități eminamente militare (NATO), efortul de cercetare asupra războiului cognitiv riscă să fie etichetat ca militarist, ostil și agresiv. Un limbaj infuzat cu jargon militar are o contribuție redusă la o înțelegere adecvată a războiului cognitiv. Mai mult, preocuparea pentru dezvoltarea războiului cognitiv poate fi etichetată ca o altă expresie a „abordării de securitizare” (Buzan, Waever, de Wilde, 1998, p. 25), a unei nevoi de a folosi mijloace extraordinare pentru a evita, aparent, o amenințare existențială pentru supraviețuirea societăților democratice.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. AJP 10.1 (2023). Allied Joint Doctrine For Information Operations Edition.
2. Allen, P.D., Gilbert, D.P.Jr. (2009). *The information sphere domain – increasing understanding and cooperation. The Virtual Battlefield: Perspectives on Cyber Warfare*. IOS Press, pp. 132-142.
3. Aronson, E. (1992). *The return of the repressed: Dissonance theory makes a comeback*. În *Psychological Inquiry*, 3.4, pp. 303-311.
4. Baars, B.J. (2005). *Global workspace theory of consciousness: toward a cognitive neuroscience of human experience*. *Progress in brain research*, 150: 45-53.
5. Backes, O., Swab, A. (2019). *Cognitive Warfare: The Russian Threat to Election Integrity in the Baltic States*. Harvard Kennedy School, <https://www.belfercenter.org/publication/cognitive-warfare-russian-threat-election-integrity-baltic-states>, accesat la 14 septembrie 2023.
6. Baudrillard, J. (1994). *Simulacra and simulation*. University of Michigan Press.
7. Bernal, A. et al. (2020). *Cognitive warfare: An attack on truth and thought*. NATO și Johns Hopkins University: Baltimore MD, SUA, p. 10.
8. Blackman, J. (2004). *101 Defenses: How the Mind Shields Itself*. Taylor&Francis, SUA-Marea Britanie.
9. Bollas, C. (2018). *Meaning and melancholia: Life in the age of bewilderment*. Routledge.
10. Bolt, N., Haiden, L. (2019). *Improving NATO Strategic Communications Terminology*. NATO Strategic Communication Centre of Excellence, p. 43.
11. Buzan, B., Wæver, O., de Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
12. Byung-Chul, H. (2017). *In the Swarms-Digital prospects*, The MIT Press.
13. Chalmers, D. (2017). *The hard problem of consciousness. The Blackwell companion to consciousness*, 32-42.
14. Claverie, B., Du Cluzel, F. (2022). „Cognitive Warfare”: *The Advent of the Concept of „Cognitics” in the Field of Warfare*, 2-1.
15. Claverie, B., Prebot, B., Buchler, N., Du Cluzel, F. (2021). *Cognitive warfare. First NATO scientific meeting on Cognitive Warfare*. Bordeaux, iunie, NATO-CSO-STO.
16. *Cognitive warfare* (2021). First NATO scientific meeting on Cognitive Warfare. Bordeaux, 21 iunie. (vezi pct. 15).
17. *Cognition Workshop Innovative Solutions to Improve Cognition*. NATO Innovation Hub (2021), <https://www.innovationhub-act.org/sites/default/files/2021-07/210601%20Cognition%20Workshop%20Report-%20v3.pdf>, p. 3, accesat la 3 august 2023.
18. Collman, A. (2015). *Oxford Dictionary of Psychology*. Oxford University Press, p. 143.
19. Dahl, A.B. (1996). *Command dysfunction: Minding the cognitive war, technical report (AU’s School of Advanced Air and Space Studies)*, <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA360756.pdf>, accesat la 10 septembrie 2023.
20. Damasio, A. (2006). *R. Descartes’ error*. Random House.
21. Damasio, A. (2010). *Self Comes to Mind*. New York. Pantheon.
22. Du Cluzel, F. (2020). *Cognitive warfare*. Innovation Hub – noiembrie.
23. Fridman, O., Kabernik, V., Pearce, J.C. (2019). Eds. *Hybrid conflicts and information warfare: new labels, old politics*. Lynne Rienner Publishers, Incorporated.
24. Friston, K. et al. (2023). *The free energy principle made simpler but not too simple*. *Physics Reports* 1024, pp. 1-29.
25. Friston, K., Kilner, J., Harrison, L. (2006). *A free energy principle for the brain*. *Journal of physiology*, Paris 100, pp. 70-87.
26. Forgas, J.P. (2013). „The affect infusion model (AIM): An integrative theory of mood effects on cognition and judgments”. *Theories of mood and cognition*. Psychology Press, pp. 99-134.
27. Giddens, A. (2016). *Modernity and self-identity. Social Theory Re-Wired*. Routledge, pp. 512-521.
28. Gigerenzer, G., Hoffrage, U. (1995). *How to improve Bayesian reasoning without instruction: Frequency formats*. În *Psychological review*, 102.4, 684.
29. Hamilton, J.T. (2013). *Security: Politics, humanity, and the philology of care*. Princeton University Press.
30. Le Guyader, H. (2022). *Cognitive Domain: A Sixth Domain of Operations*. Bernard Claverie, Baptiste Prébot, Norbou Buchler, François du Cluzel (2022). *Cognitive Warfare: The Future of Cognitive Dominance*. NATO Collaboration Support Office, pp. 3, 1-5; 978-92-837-2392-9.
31. Masakowski, Y.R., Blatny, J.M. (2023). *Mitigating and Responding to Cognitive Warfare*. NATO STO Technical Report RDP STO-TR-HFM-ET-356.
32. Merker, B. (2007). *Consciousness without a cerebral cortex: a challenge for neuroscience and medicine*. *Behavioral and brain Sciences*, vol. 30, pp. 63-134.
33. *NATO booklet* (2023). ACT 20th Anniversary, p. 26, <https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/06/NATO-booklet-2023-LR.pdf>, accesat la 23 iulie 2023.
34. Noon, M. (2018). *Pointless diversity training: Unconscious bias, new racism and agency*. *Work, Employment and Society*, 32, pp. 198-209.
35. Pappalardo, D. (2022). *Win the War Before the War? The French Perspective on Cognitive Warfare*. *War on the Rocks*, 1 august, <https://warontherocks.com/2022/08/>

- win-the-war-before-the-war-a-french-perspective-on-cognitive-warfare/, accesat la 23 iulie 2023.
36. Parr, T., Pezzulo, G., Friston, K.J. (2022). *Active inference: the free energy principle in mind, brain, and behavior*. MIT Press.
 37. Patrick, A.D., Gilbert, D.P. Jr. (2009). *The information sphere domain –increasing understanding and cooperation. The Virtual Battlefield: Perspectives on Cyber Warfare*. IOS Press,132-142, p. 5.
 38. Ryabchuk, V., Nichipor, V. (2012). „Prognozirovaniye i Predvideniye v Sisteme Planirovaniya Operatsii i Obshchevoyskovogo Boya [Forecasting and Prediction in Operational Planning Systems and Combined Arms Combat]”. *Armeiskii Sbornik [Army Digest]*, nr. 10, octombrie, p. 38.
 39. Scher, S.J., Cooper, J. (1989). *Motivational basis of dissonance: The singular role of behavioral consequences. Journal of Personality and Social Psychology* 56.6; 899.
 40. Seth, A. (2021). *Being you: A new science of consciousness*. Penguin.
 41. Solms, M. (2021). *The hidden spring: A journey to the source of consciousness*. Profile books.
 42. Solms, M. (2013) *The conscious id. Neuropsychoanalysis* 15.1, pp. 5-19.
 43. Solms, M., Friston, K. (2018). *How and why consciousness arises: some considerations from physics and physiology. Journal of Consciousness Studies*, 25.5-6; 202-238.
 44. Steele, C.M., Spencer, S.J., Lynch, M. (1993). *Self-image resilience and dissonance: the role of affirmational resources. Journal of personality and social psychology* 64.6, 885.
 45. Takagi, K. (2022). *The Future of China's Cognitive Warfare: Lessons from the War in Ukraine. War on the Rocks*, 22 iulie, <https://warontherocks.com/2022/07/the-future-of-chinas-cognitive-warfare-lessons-from-the-war-in-ukraine/>, accesat la 23 august 2023.
 46. Tononi, G. (2012). *The integrated information theory of consciousness: an updated account. Archives italiennes de biologie* 150.2/3; 56-90.
 47. Underwood, K. (2017). *Cognitive Warfare Will Be Deciding Factor in Battle: Lt. Gen. Stewart's Remarks at DoDII17. În Signal, The Cyber Edge*.
 48. Vaidis, D.C., Bran, A. (2019). *Respectable challenges to respectable theory: Cognitive dissonance theory requires conceptualization clarification and operational tools. În Frontiers in psychology* ,10, 1189.
 49. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA360756.pdf>, accesat la 22 august 2023.
 50. <https://plato.stanford.edu/entries/truth>, accesat la 22 august 2023.
 51. <https://warontherocks.com/2022/07/the-future-of-chinas-cognitive-warfare-lessons-from-the-war-in-ukraine/>, accesat la 15 septembrie 2023.
 52. <https://www.innovationhub-act.org/sites/default/files/2021-07/210601%20Cognition%20Workshop%20Report-%20v3.pdf>, accesat la 22 august 2023.
 53. <https://warontherocks.com/2022/08/win-the-war-before-the-war-a-french-perspective-on-cognitive-warfare/>, accesat la 12 august 2023.
 54. [https://www.act.nato.int/article/cognitive-warfare-strengthening-and-defending-the-mind//Allied Command Transformation](https://www.act.nato.int/article/cognitive-warfare-strengthening-and-defending-the-mind//Allied%20Command%20Transformation) , accesat la 22 august 2023.
 55. <https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/06/NATO-booklet-2023-LR.pdf>, accesat la 22 august 2023.
 56. <https://www.afcea.org/content/cognitive-warfare-will-be-deciding-factor-battle>, accesat la 26 iulie 2023.
 57. <https://www.belfercenter.org/publication/cognitive-warfare-russian-threat-election-integrity-baltic-states>, accesat la 4 iulie 2023.
 58. <https://www.futurelearn.com/info/courses/what-is-a-mind/0/steps/5177>, accesat la 22 august 2023.
 59. https://www.innovationhub-act.org/sites/default/files/2021-01/20210122_CW%20Final.pdf, accesat la 3 septembrie 2023.
 60. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/cognitive>, accesat la 5 septembrie 2023.
 61. https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/cognition, accesat la 5 septembrie 2023.